

## **Küçükbaş Hayvancılıkta Sürü Yönetimi ve “Sürü Yönetimi Elemanı Benim” Projesi**

Mustafa Yavuz ÇELİK Mehmet Soner TANIŞIK

GTHB, Eğitim Yayım ve Yayınlar Dairesi Başkanlığı, ANKARA  
mustafayavuz.celik@tarim.gov.tr

### **Özet**

Sürü yönetiminin amacı, hayvan yetiştiriciliği ile ilgili tüm işlerin zamanında ve uygun bir düzen içerisinde yürütülmesidir. Karlı bir hayvancılık işletmesi ancak sürü yönetiminin amacına ulaşması ile mümkündür. Bu amaca ulaşmada bilgili ve deneyimli çobanlara veya sürü yönetimi elemanlarına ihtiyaç duyulur.

Ülkemizde bilgili ve deneyimli sürü yönetimi elemanına duyulan ihtiyaç günden güne kendini daha çok hissettirmektedir. Ücretlerin düşük olması, sosyal güvencenin olmaması ve teknik bilgi eksikliği çoban mesleğinin cazibesini yitirmesine neden olmaktadır. Ayrıca bilgili ve deneyimli sürü yönetim elemanı bulamadıkları için işletmeler hayvan yetiştiriciliğinden vazgeçebilmektedir.

Bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak amacıyla Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 2013 yılı Kasım ayında “Sürü Yönetimi Elemanı Benim Projesi” uygulamaya konulmuştur. Proje kapsamında küçükbaş hayvancılık işletmelerinde sürü yönetim elemanı adaylarına yönelik olarak 120 saat süreli uygulamalı Sürü Yönetimi Elemanı Kursu düzenlenmektedir. Eğitimlerin amacı sürü yönetimi elemanı olmaya aday kişilere hayvan refahı, küçükbaş hayvan barınağını kurabilme, ırkını seçebilme, besleme ve bakımını yapabilme, çoğaltabilme, hastalıklara karşı koruyabilme ve mücadele edebilme, biyogüvenlik uygulamalarına hâkim olma ve sağım yapabilme yeteneği kazandırmaktır.

Proje Eğitim Yayım ve Yayınlar Dairesi Başkanlığının koordinasyonluğunda yürütülmektedir. Proje paydaşları Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Türkiye Ziraat Odaları Birliği ve Türkiye Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Merkez Birliği’dir.

Eğitimler sonunda başarılı olanlara “Sürü Yönetimi Elemanı Sertifikası” verilmektedir. Bakanlar Kurulu’nun 2014 yılı Nisan ayında almış olduğu karar gereği, söz konusu sertifikaya sahip sürü yönetimi elemanlarını bünyelerinde çalıştıran 500 baş ve üzeri hayvan varlığı olan küçükbaş hayvancılık işletmelerine 5 000 TL destek verilmektedir. Eğitimlerle desteklerin eşleştirilmesi açısından güzel bir örnek olan bu uygulamanın, küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine ivme kazandıracığı düşünülmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Koyun, keçi, hayvancılık, sürü yönetimi, istihdam

## **Herd Management in Small Ruminant Breeding and Project Entitled “The Herd Management is me”**

### **Abstract**

The purpose of herd management is created all works related to animal husbandry in time and good way. Profitable livestock is possible if herd management reaches its objective. Knowledgeable and experienced shepherd or herd management staff is needed to reach the purpose of herd management.

In Turkey need of knowledgeable and experienced herd management staff is increasing day by day. The low charge, the lack of social security and technical knowledge cause the loss of attractiveness of shepherd. In addition livestock enterprises are giving up animal husbandry because they don't find knowledgeable and experienced herd management staff.

To eliminate these disadvantages Project entitled “The Herd Management is me” was put into practice by Ministry of Food, Agriculture and Livestock in November of 2013. Within the project 120 hours trainings are held for people who will work in sheep or goat farms as a herd management staff. The trainings aim to provide necessary skills to the future herd management staffs on animal welfare, establishment of sheep/goat barns, breed selection, feeding and caring, breeding, protection from diseases, biosafety system and milking.

The project is implemented under coordination of Department of Training, Extension and Publications. Stakeholders of The Project are General Directorate of Turkish Labor Agency, Union of Turkish Agriculture Chamber and Central Union of Turkish Sheep /Goat Breeders.

At the end of trainings “Herd Management Staff Certificate” is given to successful trainees. According to the decision taken by Council of Ministry in April of 2014, 5 000 TL support is given to livestock enterprises that has over 500 head of sheep/goat if they employ a herd management staff. It's thought that the linkage between support and training will accelerate sheep/goat breeding.

**Keywords:** Sheep, goat, livestock, herd management, employment

## Giriş

Sürü yönetimi, sağlıklı ve ortalama ömrü uzun bir sürü yaratmak için hayvan yetiştiriciliği ile ilgili tüm işlerin uygun bir düzen içerisinde yürütülmesidir. Hayvanların doğal davranış gereksinimlerinin karşılandığı ortamda barındırılmaları, dengeli beslenmeleri, temiz ve yeterli miktarda suya ulaşmalarının temini, hastalık ve zararlılarla mücadele, zamanında ve doğru müdahale bu süreç içinde hayvan sağlığını ve verimini etkileyen en önemli faktörlerdir.

Çobanlar hayvan yetiştiriciliğiyle ilgili faaliyetlerin gerçekleştirilmesinden sorumlu olup, yaz kış demeden tüm mevsim boyunca, işletme içinde veya dışında hayvanları dikkatli bir şekilde izlemek ve hayvan rahatlığı yönünden uygun şartları sağlamak durumundadırlar. Bu nedenle karlı bir hayvancılık işletmesinden söz edebilmek ancak bilgili ve deneyimli çobanlarla mümkündür.

Ülkemizde bilgili ve deneyimli çobanlara duyulan ihtiyaç günden güne kendini daha çok hissettirmektedir. Konuyla ilgili olarak yapılan çalışmalarda, çobanlara ödenen ücretlerin düşük olması, sosyal güvencenin olmaması ve itibarın düşük olması nedeniyle bu mesleğin cazibesini yitirdiği, çoban bulamadıkları için bazı sürü sahiplerinin hayvan sayısını azaltma yoluna gittikleri ve bazılarının da yetiştiricilikten vazgeçtikleri belirtilmektedir. Ayrıca bazı çalışmalarda çobanların yeterli deneyime sahip oldukları halde teknik bilgi eksikliklerinin olduğu, çobanların genellikle geleneksel bilgilerle hareket ettiği vurgulanmaktadır (Aksoy ve Yavuz, 2012; Koyuncu, 2012).

Diğer taraftan küreselleşen bir dünyada mera alanlarının korunması ve mera arazilerinin uzmanlaşmış hayvancılık işletmeleri tarafından bilinçli bir şekilde kullanılması zorunlu hale gelmektedir. Mera alanları küçükbaş hayvanların otlama davranışlarına daha uygun olup, bu alanlarımızın korunmasında ve geliştirilmesinde deneyimli ve bilinçli çobanlar önemli rol oynamaktadır.

Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde karşılaşılan ve yukarıda belirtilen sorunların çözümüne katkıda bulunmak amacıyla 2013 yılında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) tarafından “**Sürü Yönetimi Elemanı Benim Projesi**” uygulamaya konulmuştur. Bu çalışmada söz konusu projenin uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik bilgiler verilmesi amaçlanmıştır.

## Sürü Yönetimi Elemanı Benim Projesi

Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin diğer hayvancılık faaliyetlerine göre sahip olduğu üstünlükler, projenin geliştirilmesinde en önemli gerekçeleri oluşturmuştur. Bu üstünlükleri kısaca özetleyelim:

- ✓ Küçükbaş hayvanlar tarım işletmelerinden elde edilen kaba yemi en iyi şekilde değerlendirebilecek hayvan türleridir,
- ✓ Küçükbaş hayvanların yapıları engebeli arazi ve meralar için daha uygundur,
- ✓ Küçükbaş hayvancılıkta birim hayvan başına maliyet daha azdır,

- ✓ Küçükbaş hayvanların jenerasyon aralığı daha kısa olduğundan sürü kurma ve sürüyü büyütme daha kolaydır,
- ✓ Ülkemizde mera alanlarını oluşturan bitki örtüsü küçükbaş hayvanların otlama davranışlarına daha uygundur,
- ✓ Küçükbaş hayvanlardan elde edilen et, süt, yapağı, deri ve gübre daha yüksek fiyatlarla değerlendirilebilmektedir (Anonim, 2012).

Proje GTHB Eğitim Yayın ve Yayınlar Dairesi Başkanlığı (EYYDB), Hayvancılık Genel Müdürlüğü (HAYGEM), Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM), Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB), Türkiye Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Merkez Birliği (TÜDKİYEB) ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş-Kur Genel Müdürlüğü (İŞ-KUR)'nün işbirliği ile yürütülmektedir. Proje süresi üç yıl olarak belirlenmiş olup, ihtiyaç duyulması halinde paydaşlar arasında karşılıklı mutabakat sağlanması koşuluyla uzatılabilecektir.

Proje kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı modüler eğitim programları listesinde yer alan “Sürü Yönetimi Elemanı” eğitimi düzenlenmektedir. Eğitimlerden, sürü yönetimi elemanı olmaya aday, sosyal güvence kapsamına alınma niteliklerine sahip, en az ilkökul mezunu, okuma ve yazma bilen, bedenen sağlıklı, eğitim konularına ilgi ve ihtiyaç duyan kişiler ile bu özellikleri taşıyan küçükbaş hayvan yetiştiricileri yararlanmaktadır.

Eğitime katılan kursiyerlere her yıl belirlenen miktarda her bir fiili kurs günü için kursiyer zaruri ödemesi ile 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu gereği ödenmesi gereken sigorta primi, iş kazası ve meslek hastalığı sigorta prim giderleri İŞ-KUR tarafından karşılanmaktadır.

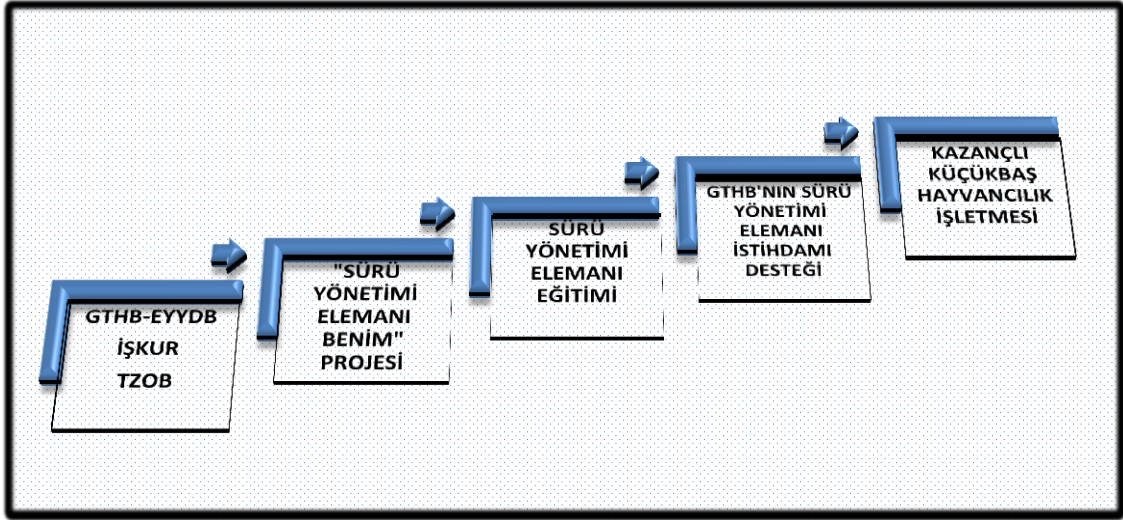
### ***Projenin Amacı ve Hedefleri***

Uygulanan projede genel amaç, sürü yönetimi elemanı olmaya aday kişilere koyun ve keçi barınağı kurabilme, koyun ve keçi ırkını seçebilme, küçükbaş hayvanların besleme ve bakımını yapabilme, çoğaltabilme, hastalıklara karşı koruyabilme ve mücadele edebilme, biyogüvenlik uygulamalarına hâkim olma, sağım yapabilme yeteneği kazandırmaktır. Proje ile özellikle yararlanıcıların küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde sürü yönetimi ile ilgili faaliyetlerini, Milli Eğitim Bakanlığı onaylı modüler eğitim programı çerçevesinde kazandıkları bilgilerin ışığı altında daha bilinçli bir şekilde yürütmelerini sağlamak ve kırsal alanda sürü yönetimi elemanlığını daha cazibeli bir meslek haline getirmek amaçlanmıştır.

Proje hazırlanırken ulaşılmaması istenilen hedefleri şöyle sıralayabiliriz:

- ✓ Sürü yöneticiliğini cazibeli bir meslek haline getirmek ve bu sayede kırsal alanda vasıflı ve kayıtlı yeni bir istihdam ortamı oluşturmak,
- ✓ Sürü yönetiminde teknik ve uygulama kapasitesini geliştirmek,
- ✓ Meraların bilinçli kullanılması ve korunmasına doğrudan katkı sağlamak,
- ✓ Küçükbaş hayvanlardan elde edilen verimi artırmak ve ülke ekonomisine sağladığı katkıyı arzu edilen düzeye ulaştırmak,
- ✓ Bakım ve besleme standardını yükselterek küçükbaş hayvan refahını sağlamak,
- ✓ Küçükbaş hayvan varlığını artırmak ve teknolojik gelişmelere paralel olarak yeni üretim metodlarının uygulanmasını temin etmek.

Projede belirlenen hedeflere ulaşma aşamaları Şekil 1’de verilmiştir.



Şekil 1. Proje hedefine ulaşma aşamaları

### Projenin Yürütülmesi

Proje faaliyetlerini yürütmek üzere EYYDB ile proje paydaşlarından oluşan bir proje uygulama ekibi oluşturulmuştur. Projenin amacına ulaşabilmesi için yıl içerisinde gerçekleştirilen faaliyetler ile bu faaliyetlerden sorumlu proje paydaşları Çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 1. Sürü yönetimi elemanı benim projesi faaliyet planı

Faaliyetler	Aylar												Uygulama Birimi	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
Eğitimlerin Planlanması														GTHB EYYDB, GTHB İl/İlçe Müdürlükleri
Başvuruların Toplanması														TZOB ve İl/İlçe Ziraat Odaları, TÜDKİYEB ve İl Birlikleri
İŞ-KUR Onayının Alınması														GTHB EYYDB, İŞ-KUR
Duyuruların Yapılması														GTHB EYYDB, TZOB, TÜDKİYEB
Eğitimlerin Gerçekleştirilmesi														GTHB İl/İlçe Müdürlükleri, TİGEM
Kamuoyunda Farkındalık Yaratılması														GTHB EYYDB, GTHB İl/İlçe Müdürlükleri, TZOB
Yıl Sonu Değerlendirmesi														GTHB EYYDB, TZOB, TÜDKİYEB

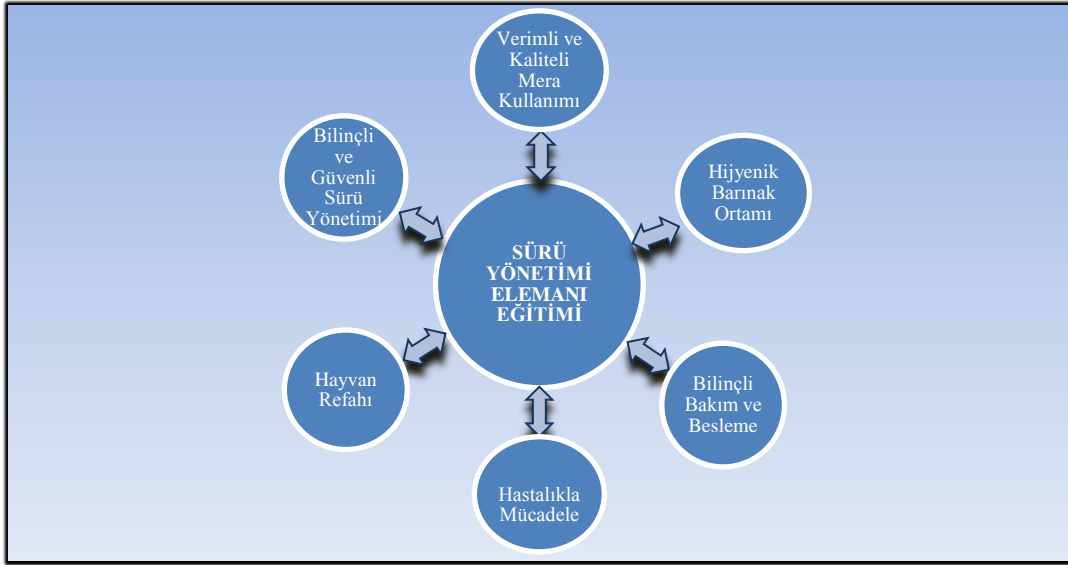
### Proje Kapsamında Düzenlenen Eğitimler

#### Eğiticiler ve Eğitim Konuları

“Sürü Yönetimi Elemanı” modüler eğitim programı EYYDB ile HAYGEM uzmanlarınca Milli Eğitim Bakanlığı koordinasyonunda 320/120 saat süreli olarak hazırlanarak, Milli Eğitim Bakanlığı Hayatboyu Öğrenme Genel Müdürlüğü onayını takiben 2013 yılında uygulamaya konulmuştur. Bahsedilen modül programı; sürü

yöneticisi, merada hayvan bakımı, sürü yöneticiliğinde güvenlik, küçükbaş hayvan kayıt, bakım ve ıslahı, barınak ortamı, küçükbaş hayvanlarda zapturapt, küçükbaş hayvan besleme, beslenme hastalıkları olmak üzere toplam sekiz alt modül içermektedir. Eğitim sonucunda elde edilen kazanımlar Şekil 2’ de verilmiştir.

Söz konusu modüler eğitim programı uygulanırken teorik eğitimler İl/İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüklerinde, uygulamalı eğitimler konu itibari ile TİGEM’e bağlı işletmelerde veya belirlenen diğer hayvan yetiştiriciliği işletmelerinde gerçekleştirilmektedir. Eğitimlerde eğitici olarak öncelikle konu uzmanı Bakanlığımız personeli (Zootechnist veya Veteriner Hekim) olmak üzere; Ziraat veya Veteriner Fakülteleri öğretim üyeleri, araştırma enstitülerinde görevli araştırmacı veya uzman personel ile tarımla ilgili diğer kuruluşlardaki uzman personel görevlendirilmektedir.

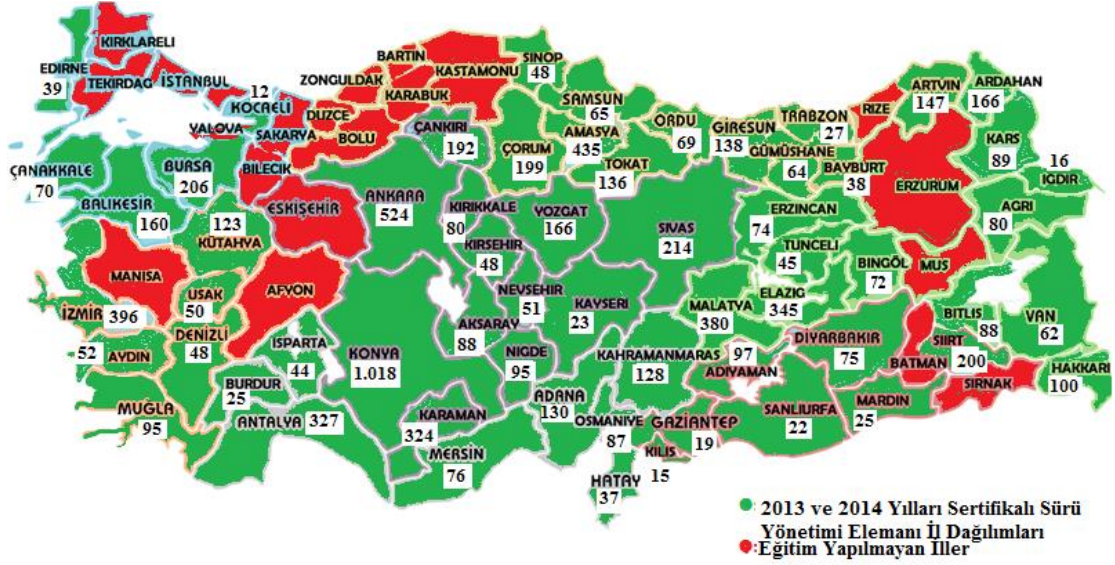


Şekil 2. Eğitim sonucu kazanımlar

### Eğitim Faaliyetleri

Eğitilmeye katılacak kişiler İl/İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri, TZOB ve TÜDKİYEB ile işbirliği sonucu belirlenmektedir. Projenin uygulanmaya başlandığı 2013 yılı Kasım ve Aralık aylarında gerçekleşen eğitimlere **Ankara, Iğdır, Kırşehir** ve **Sivas** illerinden toplam **92** kişi katılmış ve “Sürü Yönetimi Elemanı Sertifikası” almaya hak kazanmışlardır. Söz konusu iller küçükbaş hayvan varlığı yönünden yüksek potansiyele sahip olması ve ilde TİGEM’e bağlı İşletme Müdürlüğü bulunması nedeniyle 2013 yılı için pilot il olarak seçilmişlerdir.

Proje kapsamında 2014 yılında gelen talepler doğrultusunda 61 ilde eğitim planlaması yapılmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2013 yılı verilerine göre söz konusu illerdeki küçükbaş hayvan varlığı ülkemizdeki toplam küçükbaş hayvan varlığının yaklaşık %85’ini oluşturmaktadır (Anonim, 2013). Ayrıca, 2014 yılında proje kapsamında yapılan kurslara katılan 8 150 kişi “Sürü Yönetimi Elemanı” sertifikası almaya hak kazanmış olup, iller bazındaki rakamlar 2013 yılı rakamları dahil edilerek Şekil 3’te verilmiştir. Söz konusu proje kapsamında yapılacak eğitimlere 2015 yılında 12 775 kursiyerin katılması planlanmıştır.



Şekil 3. Sertifikalı sürü yönetimi elemanlarının illere göre dağılımı

### Sürü Yönetimi Elemanı İstihdamı

Bakanlar Kurulu'nun 12 Nisan 2014 tarih ve 28970 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan kararı gereği (Anonim, 2014a), "Sürü Yönetimi Elemanı" sertifikasına sahip olanları çalıştıran **500 baş ve üzeri** küçükbaş hayvan sayısına sahip işletmelere **5.000 TL** Sürü Yöneticisi istihdamı desteği verilmektedir.

Söz konusu Bakanlar Kurulu Kararı sonrasında hazırlanan 28.05.2014 tarih ve 29013 sayılı resmi gazetede yayınlanan "Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları Tebliği"nde (Anonim, 2014b), sürü yöneticisi desteğine ait başvuru şartları aşağıdaki gibi belirtilmektedir:

- İşletmede, sürü yöneticisi çalışmalıdır.
- Desteklemeden faydalanmak isteyen işletme en az 500 küçükbaş hayvandan oluşan sürü ya da kasaplık güç oranı düştükten sonra kalan anaç koyun-keçi varlığına sahip olmalıdır.
- Sürü yöneticisine ait SGK primlerinin yıl içerisinde kesintisiz olarak en az 5 ay yatırılmış olması gereklidir.

Ayrıca il/ilçe müdürlüklerince istenecek bilgi ve belgeler ile il/ilçe müdürlüklerince yapılacak işlemler tebliğde ayrıntılı olarak yer almaktadır. Söz konusu desteklemeye son başvuru tarihi 31.12.2014 tarihi olarak belirlenmiş olup; Bakanlığa ulaşan icmallere göre hak edenlere ait destekleme ödemelerinin 2015 yılında yapılması planlanmaktadır.

Söz konusu desteklemeler vasıflı ve kayıtlı istihdamın sağlanmasına, koruyucu aşılama takvimi çalışmalarına, biyogüvenlik uygulamaları ile güncel ve güvenilir veriye ulaşılmasına katkı sağlayacak, hayvan bakım ve besleme standardı yükselecektir.

### Sonuç ve Değerlendirme

GTHB tarafından hayata geçirilen "Sürü Yönetimi Elemanı Benim" projesi çiftçiler, ilgili sektör paydaşları, tarımsal işletme sahipleri ve ulusal basın tarafından ilgi ile karşılanmıştır. Türkiye genelinde kurslara yoğun ilgi olmuş ve şu ana kadar eğitimlere katılan 8.242 kişi sertifikalarını almışlardır.

Kurslara katılan ve halen bu işi yapan sürü yönetimi elemanları ile yapılan görüşmelerde; sürü yönetimi işi ile ilgili birçok konuda bilgi eksikliklerinin olduğu, bu

kurslar sayesinde eksikliklerini giderdikleri ve yıllardan beri süregelen yanlış uygulamaların neler olduğunu öğrendikleri dile getirilmiştir. Proje kapsamında 2013 yılı Ekim ayında başlayan eğitimler; 2014 yılında yapılan planlama ile 61 ilimizde devam etmektedir.

Sürü Yönetimi Elemanı eğitimlerinin artması ve sürü yöneticisi istihdamı desteğinin başlaması ile birlikte kursiyerlerin kazanacakları mesleki beceri ve bilgilerini istihdam alanlarında kullanmaları sonucunda eğitimin fayda etkisi artmış olacaktır. Ülkemizde söz konusu eğitimlerin yaygınlaşması ile sürü yönetimi elemanlığı uğraşısı bir meslek haline gelecek ve bu işle uğraşanlar sosyal güvencelerinin olması nedeniyle bu mesleği tercih edeceklerdir. Dolayısıyla küçükbaş hayvancılığın yeterince gelişmemesinin en önemli nedeni olan sürü yönetimi elemanı bulunamaması, bulunanların da ehil olmaması ve bu işin cazibesinin olmaması gibi problemlerin çözümüne katkı sağlanmış olacaktır. Küçükbaş hayvancılıkla uğraşan ya da uğraşmayı düşünen yetiştiriciler için, sürü yönetimi elemanı bulmak bir sorun olmaktan çıkacak, atıl işgücü kalifiye edilerek değerlendirilmiş olacak ve böylece küçükbaş hayvancılığın gelişmesine katkı sağlanmış olacaktır. Eğitimler ile hayvancılık desteklemelerinin eşleştirilmesi, Türkiye genelinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine ivme kazandıracaktır.

### **Kaynakça**

- Aksoy, A., Yavuz, F. (2012). Çiftçilerin Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğini Bırakma Nedenleri: Doğu Anadolu Bölgesi Örneği. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 27(2), 76-79, Samsun
- Anonim, (2012). DAKA Küçükbaş Hayvancılık Çalıştay Raporu. 8-9 Haziran 2012, Hakkâri
- Anonim, (2013). Türkiye İstatistik Kurumu 2013 Yılı Hayvancılık Verileri, ([www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr))
- Anonim, (2014a). 2014 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar. T.C. Resmi Gazete, 28970, 12 Nisan 2014, Ankara
- Anonim, (2014b). Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları Tebliği (No:2014/22). T.C. Resmi Gazete, 29013, 28 Mayıs 2014, Ankara
- Koyuncu, M. (2012). Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinin Anahtarı “Çoban”. Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü, Bursa, (<http://turkiyekoyunkeci.org>)